

ŞİİR VE GENENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/altı

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL

Konuşturan: **Tayyip Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Şiirle uğraşan -şair demiyorum- hamur gibidir. Ununun kalitesi, mayası önemli. Suyu var, tuzu var, yoğurana, ustası var; o çok önemli. Fırın tavında mı, fırıncı mahir mi? Bunların hepsi bir araya gelirse şiirin hası, şairin ustası ortaya çıkar. Ne kadar eksik o kadar gedik. Dil ve edebiyat tahsil ettiğim için yazdıklarım ile ilgili “kitabî bilginin imkânlarını kullandığım” şeklinde yorum yapanlar olur zaman zaman. Bunlarda haklılık payı yok değildir. Ama o “pay” ne kadardır, işte onu kestirmek kolay değil. İlk şiirlerimi lise yıllarında yazmışım. Adını benim koyduğum yeğenim Alper’e yazmışım. İlk dörtlüğü şöyle: “Nemlenmesin o simsiyah gözlerin / Işıtsın yüzünü hoş tebessümler / Rüya ülkesinde tatlı sözlerin / Söylenir, o günü özle sen Alper...” Böyle devam ediyor. Tipik koşma tarzı. Ama galiba o yaşta ne koşmadan, ne hece vezninden haberim var. Şiirin tamamına bakıyorum, iki yerde vezin tutmuyor. Bu öğretilmedi bana ama yazmışım o yaşta. Gelenekten beslendiğim çok doğru. Hem halk hem divan şiiri geleneği şiirime bütünüyle yansır. Hatta yansıma değil; heceli pek çok şiirin yanı sıra galiba küçük bir divançe oluşturacak kadar da klasik şiir vadisinde yazdıklarım var. Ki bunların çoğu için yansıma veya tesirden ziyade belki eskinin izini taklit demek daha doğru olur.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Akademisyen oluşumdan dolayı olsa gerek zaman zaman bu tarz ziyaretler olur. “Genç bir şair adayı” dediniz ya... Neden bilmem daha ziyade orta yaşın da üstünde “şair adayları” geldi şimdiye kadar. Onlar da, zahirde görüşümü, bâtında takdirimi almak isterler. Hemen her şehirde benzerlerine rastlayacağınız müteşairlerle muhatap oldum daha çok. Hiç okumamışlar ama çok çok yazmışlar. Ama siz “faraza” diyorsunuz; söyleyeyim. Önce ilham olacak. Başka bir deyişle “şair yaradılış”ı olmalı önce. Buna işin “vehbî” tarafı diyor eskiler. Yani Allah tarafından “hediye edilmiş” bir kabiliyet... Bir de “kesbî” tarafı var, yani sonradan, çalışmakla elde edilen hasıla. Yukarıda söylediğim “hamur” metaforu ile aynı bir nevi. Kişide Allah vergisi şiir yeteneği var, ama çalışmazsa bu cevher parlamaz. Cevher olmasa o da bir işe yaramaz; ortada cevher olmazsa hangi mücevherci neyi işlesin? Buradan şu çıkıyor: İki birden olmazsa ortaya şair de çıkmaz şiir de. Ne var ki ikisi eşit değil. Şair yaradılışı olmayan kimse bütün ömrünü şiire verse en sonunda yazacağı “manzume”, olacağı “nâzım”dır. O ilahi “hibe” olmadan olmaz. Şiir çalışması, eski tabirle “tetebbu”, eski ve iyi şairleri çok çok okumakla olur. Çok okumak, çok yazmak. Yazdıklarını çizmek, yırtmak, yakmak... İyiyi yakalayana kadar.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırardan geçmemiz gerekir?

Bu köprünün tabii olanı; klasik, eski usul ve geleneksel olanı kurudu kuruyacak. Bu, “alaylı” usulüdür. Tayyip Bey, siz benden iyi tanırırsınız. Elbistanlı Cansız Emmi vardı, hemşehriniz Ahmet Cansız Güllü... Allah rahmet eylesin. Aruzla şiirler yazardı. Ben çok merak ediyordum bunu nasıl başardığını. Her ne kadar aruzun basit bahirlerini kullanıyorsa da bu o kadar kolay değildi.

Hatırlar mısın bilmem, kendisine bunun sırrını sormuştum... “Hiç” demişti. “Kimseden öğrenmedim. Bizim çocukluğumuzda, gençliğimizde herkes divan tarzı şiirler okur. Demek onlar aruzla imiş ki, kulağımda nağmeleri yer etmiş. Ben de o izi sürdüm geldim.” Tabii yaşadığı yöredeki yaygın tasavvuf birikiminden bahsetti ki bunlar biri birinin mütemmimidir. “Yaşayan şiir” olarak divan şiiri günümüzde söz konusu değil; benim gibi bazı akademisyenlerin eskiye öykünen kalem tecrübeleri dışında o vadi çoktan kurudu. Tekke şiiri hakeza...

Halk şiiri, özellikle âşık şiiri kısmen devam ediyorsa da son ustaların vefatından sonra o damar da çok kan kaybetti.

Ama bu gelenekten günümüz şiirinde yararlanmaktan söz ediyorsunuz ki buna talip olan için iş çok zor değil. Büyük şairler, Yunus Emre, Nesîmî, Fuzûlî, Şeyh Galip ve benzerleri okunmalı diyeceğim ama bunun lafta kalacağını da biliyorum. Çünkü bunları anlayıp özümsemek günümüzde bu alanda yüksek tahsil yapanlar için bile mümkün değil. Ama hiç değilse anlamaya çalışmak için gayret sarf etmelidir. Daha yakın dönemdekileri, Millî Edebiyat şairlerini, hececileri okumalı.

Bütün bunları söylemek kolay tabii ama maalesef muazzam bir kültürel erozyon söz konusu. Bunda 1980 yılını kötü bir milat olarak tespit ediyorum ben. 12 Eylül 1980'den beri edebî ve kültürel alanda her şey daha kötüye evrildi...

Gündelik hayatlarını 200 kelimeyle idame ettiren, konuşmak yerine mesaj atma kolaylığını tercih eden; kelime yerine kısaltmalarla ve “emoji” dedikleri sembollerle anlaşılan nesilden hangi şairi okumasını ve ne yazmasını bekleyelim? Tabii istisnaları hariç tutarak söylüyorum.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Yazılabilir, niye yazılmasın? Nitekim yazılıyor da. Ama ortaya çıkanın ne olduğu tartışmalı olur.

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz “modern şiiri”ni yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Divan şiiri ve halk şiiri, iki gelenek olarak yüzyıllardır birlikte süre gelmiştir. Bizim şiir geleneğimiz bu iki damar hayatta tutar. Bunları özümseyen “şair”in başarılı olmama ihtimali yoktur, diyebilirim. Bunları tanımadan şiir yazılır mı bilmiyorum. Yazan varsa ben onu yazana şair, yazdığına da şiir demem. Bu ülkenin hangi siyasi, sosyolojik veya etnik grubuna ait olursa olsun demem. Doğrusu şu da var: Sağcı, solcu, şu veya bu kökenden gelen, mezhep, meşrep farklı gibi farklılıklar olsa da bu topraklara ait olması bile başlı başına bir değerdir bence. Bu toprakların kültürüyle bezenmiş, bu hamurla yoğrulan, bu memleketin deresinde çimen, yağmurunda ıslanan, çamuruna saplanan, düğününde oynayan, mezarında ağlayan, ağıtını, ninnisini, türküsünü dinleyen bir şairin gelenekten esasen -kendisi etkilendiğini iddia etse bile- tabii olarak etkilendiğini düşünüyorum. Bu kalıtsal bir ruh gibidir. İster istemez geleneği genlerinde taşır. Ha, gelenek şiirini bilinçli olarak okursa yoluna çıkan engelleri çok daha kolay aşar; o da bir başka husus.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yağınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

İşte bu sorunun cevabı da yukarıdaki yakınmalarında gizli. Hemen hepsi eğitimini büyük Avrupa şehirlerinde gören Tanzimat sanatkarları büyük bir iddiayla yola çıktılar. Ne var ki şiir ve edebiyatın muhtevasını değiştirmeyi başarsalar da dil ve şekil meselesinde istedikleri yenilikleri tatbik edemediler. Yüzlerce yılın getirdiği birikim ha deyince atılacak gibi değildi. Hatta Tanzimat’tan çok sonra, artık modern şiir dediğimiz şiir bile ilk safhalarında klasik şiirimizin büyük tesiri altındadır. Bizde geleneğin iki büyük vadisinden biri aruz, diğeri hece yoludur. Bu, aruz için neredeyse bin yıllık, hece için çok daha fazla bir hamuledir. Türk insanının adeta genlerine işleyen bir şeydi bu. Medreseliler için şiir sadece “aruz”la yazılırdı.

Hece şairlerini “parmak hesabı” ile yazan “çöğür şairleri”; yazdıklarını da “kayabaşı terelellisi” diye küçümserlerdi. Nitekim tezkirelerde sadece divan şairlerinin yer alması bu yüzdendir. Halk şiiri tabii ki daha sade olmakla birlikte önemli oranda tasavvuf kültüründen ve hatta klasik şiirin -hem şekil hem muhteva yönünden- malzemesiyle beslendiği için onun da zengin bir söz varlığı vardı. Yani gelenek, şiirin sadece şekline değil, diline de olumlu manada tesir ediyor, şiirin dil dağırcığını zengin kılıyordu.

Divan şiirinin en yaygın geleneği olan “nazirecilik”, şairin kendisini geliştirme arzusunu her daim canlı tutuyor, aynı zamanda söz meydanında şairler arasındaki rekabeti sürekli körüklüyordu. Aynı şey halk şiiri için de geçerliydi. Anadolu’nun her yerinde oluşan kültür dairelerinde usta-çırak ilişkisi en canlı şekliyle asırlar boyu devam ede gelmiştir. Ne var ki bu köklerden kopuş; günümüzün kerameti kendinden menkul şairlerini ve adı bile konulmamış şiir âlemini doğurdu. Yalnız sorudaki şiir için sar edilen “sözlü medeniyetin köşe taşları” tabirini eksik buluyorum.

Şiirin sözlü kültürle başladığı kuşkusuz doğrudur. Ancak manzum söylenen mani, ağıt, manzum atasözü ve bilmece, lugazler gibi anonim türler dışında -ki sonradan onların da önemli bir kısmı yazılı kültür ürünlerine dönüşmüştür- bizim edebiyatımız, sonradan yazıya geçirilmiş olsa da yazılı bir medeniyetin eseridir. Zaten yazı medeniyettir, medeniyet yazıdır.

Şiir bize neyi anlatır?

Şiir ruhtur; hayatın en rafine tarafıdır. Her şairin hikâyesi başkadır. Her şair başka şey anlatır; şiir de herkese başka şey anlatır. Aynı şair veya aynı şiirin de herkese anlattığı başka başkadır. Kimi Karac'oğ-landan bir şeyler alır, kimi Nesîmî'den; kimine Fuzûlî'nin yanık ve derin beyitlerinde kendisini bulur, kimi Orhan Veli sadeliğinden hoşlanır. Kimine göre Âkîf'in mısraları şiirdir, kimine göre Nazım Hikmet en büyük şairdir. Bence bu, konunun bir yönü ve sübjektiviteyle malul olan tarafı. Ancak şu galiba ortak kanaat hükmündedir: Bir söze şiir denilebilmesi için onun insanın hem ruhuna hem fikrine hitap edebilen estetize bir manzume olması elzemdir.

Şiirde usta çıracak ilişkisi var mıdır?

Var mıdır demeyelim de, olmalı mıdır, diyelim. Çünkü olan da var, olmayan da. Elbette olursa güzeldir. Geleneksel şiirimiz bu gelenekle kendisini yaklaşık yedi yüz yıl yaşatmıştır. Demin değindiğim nazirecelik, divan şairleri için bir "şiir atölyesi" idi. Halk şairlerinin atışmaları, karşılamarları da kuşkusuz aynı geleneğin âşık tarzındaki uzantılarıdır. Usta-çıracak ilişkisi için gelenek şart mıdır, dersiniz, değildir derim. Bir "genç şair aday" hiçbir geleneğe dayanmayan bir şairi kendisine üstad belleyip onu izleyebilir.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Üslûp kendiliğinden olan/oluşan bir şeydir. Gerçek şair nasıl "dur, oturup bir şiir yazayım" demezse -böyle olanlar varsa kusura bakmasınlar- ve ilham atının kişnemesini beklerse üslûp da zamanla ve gelişimle ilgilidir ve eski tabirle tahteşsuur oluşur. Üslûp sahibi olmak da şairim diyen herkesin ulaşabileceği bir zenginlik değildir. Alanım olduğu için Klasik şiirimizden örnek vereyim. Yazma eser kütüphanelerimiz yüzlerce divan şairinin divanları, divançeleri, mesnevileri ve sair manzum eserleriyle doludur. İşte ancak üslûp sahibi olanlar bir Şeyh Gâlib olmuş, Nevâyî olmuş, Necâtî, Fuzûlî, Nedîm, Bâkî, Nâbî, Sâbit vs. olmuş kendilerini asırlar üzerinden sıçratarak bugüne taşıyabilmişlerdir. Bugün -elbette konuya hâkim olmak kaydıyla- daha önce duymadığımız bir şiir için "bu Nesîmî'nindir, Fuzûlî'nindir, Nâbî'nin olmalı" gibi hükümlere varabiliyorsak bu, o şairlerin şahsî üslûplarının var oluşunun bir sonucudur. Tekke ve halk şiiri için de bu böyledir. Bir Karac'oğlan, bir Niyâzî-i Mısrî, bir Nesîmî, bir Yûnus Emre, bir Erzurumlu Emrah vb. üslûp sahibi sanatkarlardır. Herkesin görüşü farklı olabilir, buna saygı da duyarım ancak bana göre "üslûp sahibi olmak"la "iyi şair" olmak eşdeğerdir. Ancak burada bunu "gelenek şiirleri" özelinde söylediğimin altını çizmeliyim. Sadece Divan şiiri değil, tekke (tasavvuf) ve halk (âşık)şiirimiz de yüzyılların süzgecinden geçe geçe rafine olmuş ve zamanla kendi kuralları ve geleneklerini oluşturmuştur. Nazım şekilleri, vezin, nazım türleri, benzetmeler ve hayal dünyası gibi şiirin temelini oluşturan konularda belli kurallar çerçevesinde hareket etme zorunluluğu bulunan bu gelenek şiiri içinde, benzerleri arasından sıçrayarak öne çıkmak ancak "şahsî üslûp" ortaya koyabilmekle mümkündü. Ancak böyle mecburiyetleri olmayan günümüz şiirinde elbette üslûp sahibi olmak için çağlara damga vuracak bir büyük şair olmak gerekmiyor. Ama başta söylediğimi tekrar edeyim, bir şairin üslûp oluşturmak için özel çabası, planı-programı olması gerektiğini düşünmüyorum.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşırız?

Esasen yukarıda müteaddit kereler dile getirmeye çalıştığım görüşlerim bu sorunun da cevabını kısmen vermiş durumdadır. Belki klasik bir cümle olacak ama gelenekten kopuk şiir köksüz şiirdir. Köksüz bir ağacın yeşermesi, dal budak salması, çiçek açması, meyveye durması nasıl beklenemezse gelenekten bihaber şiirin de geleceğe taşıyabileceği bir şey yoktur.

Esasen bunu sosyal hayatımıza da benzetebiliriz. Geleneksel aile yapımızın paramparça olduğundan, örf ve âdetlerimizin unutulduğundan, bizi millet yapan manevi hasletlerimizin günden güne değersizleştirildiğinden, töre'nin bozulduğundan nasıl yakınıyorsak şiir için de aynı metaforu rahatlıkla kullanabiliriz.

Gelenekten büsbütün kopuk şiir olmaz, yazılamaz demiyorum. Olabilir, pekâlâ yazılabilir. Ancak ortadaki "Türk şiiri" olur mu, bu tartışılır. Sadece Türk lisanıyla yazılmış olması, ona "Türk şiiri" dememize kifayet eder mi?

Yahya Kemal'in milliyetçi ve muhafazakârlar tarafından öteden beri tekrar edilen şu mısrası gerçekten bir rehber gibidir: Kökü mâzîde olan âtiyiz....

Bu soru aslında bir bakıma bir önceki sorunun devamı gibi geldi. Kaldığım yerden devam edebilirim. Günümüz şiiri çok parçalı bir görünüm arz ediyor. Bu parçaları da daha ziyade siyasi kanaatler belirliyor ve şekillendiriyor. Bugün siyasette nasıl siyasi liderlere adeta “perestiş” derecesinde bağlılık, onun en hatalı bir sözü veya davranışını dahi kutsamak, hadi olmadı tevil yolunu seçmek gibi ne dinimizle ne töremizle bağdaşmayan “sapık” bir anlayış hâkimse şiir ve sanatın diğer şubelerinde de buna yakın bir kayırmacılık ve/veya umursamazlık söz konusu. Sarkaç bu iki uç arasında sallanıp durmakta. Ödülleri bu kanaatler belirler, dergilerdeki toplanmalar aynı mihver etrafında oluşur. Yayınevleri, dernekler ve saire de bu doğrultudadır. İşin teselli verici yanı ise günümüz siyasetindeki bu katı ve siyah-beyaz keskinliğin-deki tavrın şiirde o denli etkin olmayışındır. Yine gelenek meselesi...

Geleneğin özümseyen, sizin tabirinizle “geleneğin memelerinden emen” şair birkaç adım öndedir. Behçet Necatigil, Attila İlhan, Sezai Karakoç, Turgut Uyar, Hilmi Yavuz ilk akla gelenler... Halk şiir geleneği için de aynı şey geçerli. Geleneği süzerek günümüze taşımış şair olarak Abdurrahim Karakoç bu sahanın en bariz örneğidir.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak önyazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılrsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi” mi oldu?

Ben bu sorudaki tespite katılamıyorum. Şiir kitapları günümüzde çok hatta haddinden fazla basılıyor. Ancak şu var ki, baskı adedi kadar satıldığından, hele hele okunduğundan emin değilim. Tabii benim kastım alt alta birtakım cümleleri sıralayarak bunlarla ortaya çıkan şeyin şiir olduğunu zanneden müteşairlerdir. Gerçek anlamda şiir kitabı elbette fazla basılmıyor. Şiir sevenler galiba şiir dergileri etrafında toplaşmayı tercih ediyor. Onlar da bir avuç zaten. Ve her avuç ayrı bir dergi çıkarıyor.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Bu sorunuza verilecek cevap bir makale boyutunda uzun olabilirdi. Devletin yapabileceği o kadar şey var ki. Demin bahsettiğim Cansız Emmi’yi yetiştiren kültür-sanat vasatı günümüzde ortadan kalktı. Bunun yerini belki sahaflar, bazı kitapçı dükkânları ve yeni yeni görülmeye başlanan “kitap kafe”ler kısmen ve fakat çok farklı boyutta tutmakta. Bu sivil boyut. Devletin “şiir mektepleri” oluşturabilmek için o kadar imkân var ki. Bazı belediyeler kısmen bu işlevi üstlenmiş.

Şehirde şiirle uğraşanların toplandığı, sohbet ve okuma imkânlarının olduğu sıcak mekânları tahsis eden, kültür ve sanat evleri tesis eden belediyelere şükran borcumuz vardır. Ancak şahsen işin asıl sahibi olan Kültür Bakanlığının bu hususta çok gerilerde kaldığını ve sınıfta kaldığını düşünüyorum. Hatta daha ileri giderek, meslek icabı konunun göbeğinde olan biri olarak Kültür Bakanlığının planlı programlı bir kültür politikası olduğuna dair ciddi kuşkularım var. Milli Eğitim Bakanlığı da öyle. Hatta artı değer koymak yerine gitgide olumsuzla evrilen bir seyir rahatlıkla görülüyor. Yaklaşık on yıldır önce Kültür Bakanlığı, sonra da Milli Eğitim Bakanlığı Anadolu şehirlerindeki kitap satış bürolarını kapattı. Bu olumsuz gelişme sadece şiir ve edebiyatın değil, o şehirlerdeki kültür ortamına da büyük darbe vurdu. Bu kuruluşlar ticari müessese gibi kâr-zarar hesabı yapamaz, yapmamalıdır. Sadece o yörede yaşayan halkın bu eserlerle tanışmasının önüne geçilmedi, eser veren araştırmacı yazar ve şairlerin de ürünlerini yayınlabilecekleri alanlar kısıtlanmış oldu. Son günlerde uygulamaya geçen bir kararla da Kültür Bakanlığının kütüphaneler için yayınevleri ve dergilerden kitap/dergi satın alma işlemini durdurduğunu üzüntüyle öğrenmiş olduk.

Devlet bu yanlışlardan âcilen dönmelidir. Her iki bakanlık şair ve yazarları özendirmek için çokça ödüller vermeli, ödül veren kurum ve kuruluşlara maddi manevi destek sağlamalıdır. Kitap basımı ve dağıtımında öncü ve yol gösterici olmalıdır. Keza şiir günleri, şiir akşamları gibi şiir platformları bakanlıklarca bir program dâhilinde desteklenmelidir.

Şiir ezberle(t)me hususu derin bir yara. Bunları nasılsa hepsi ezbere biliyordur diye yıllarca Necip Fazıl’ın “Kaldırımlar” şiirini Osmanlıca derslerinin okuma saatlerinde okutmamıştım. Yıllar sonra bir derste sıra o şiire gelince “hadi bu seferlik okutayım” diye düşündüm ve netice benim için tam bir hayal kırıklığı oldu. Zira 50 kişilik sınıfta Kaldırımlar şiirini ezbere bilen bir tek kişi bile yokmuş. Bırakın ezber bilmeyi, çoğu adını bile duymamış.

Düşünün ki bunlar Türkoloji talebeleri. Sadece onu değil, meğer Han Duvarları'nı da bilmiyorlarmış... Ve herkesin bildiğini düşündüğüm diğer meşhur şairler... Liseden böyle geliyorlar maalesef. Şimdi bunlar mezun olup öğretmen olunca öğrenciye nasıl şiir ezberleyin desinler? Ya öğrenci “hocam bir şiir de siz okuyun da biz dinleyelim” derse? Eğitim sistemimizin hâli bu. . Sistem bütünüyle kötü. Ortalama bir lise öğrencisine her dersten, o alanın lisans öğrencisinin ancak bilmesi gereken bilginin neredeyse tamamı müfredata yüklenmiş; ama elde avuçta bir şey yok. Sonuç, kocaman bir sıfır. Namık Kemal'i tanıyacak bütün eserlerini bilecek, hatta eserlerin türlerini bilecek (N. Kemal sadece bir örnek, elbette bütün şair ve yazarları) bunun yanında türev ve integrali de bilecek; elementlerin periyodik cetvelini de ezberleyecek; mitoz, mayoz ne kadar üreme tipi varsa bilecek, böceklerin sindirim sistemini de iyi öğrenecek; bütün fizik kanunlarını, formüllerini ezberine alacak; Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet tarihine kıldan ince nüansları fark edecek kadar hâkim olacak vs. vs. vs. Gariptir ki bu kadar donanımlı yetiştirdiğimiz[i sandığımız] öğrencilerin üniversiteye giriş sınavındaki durumu önümüzde utanç duvarı gibi duruyor... Eğitimci olmak hasebiyle haddi aştık galiba ama soru ister istemez buralara getiriyor insanı.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptiler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir eminlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Acaba soruda murat edilen şu mudur? “Padişahlar şiir yazıyorlardı, şimdiki devlet adamları veya politikacılar neden yazmıyor?” Ama ardından “şehir eminleri” diyerek eskiye gönderme yaptığınız belediye başkanları da gelince soruyu tam anlamada zorlandım. Acaba “günümüz devlet adamları ve belediye başkanlarına şiiri yaşatmak ve güçlendirmek için neler düşer” olarak mı anlamalıyım? Öyle ise bunu bir önceki soruda uzun uzun cevaplandırdım. Ancak sorunuzun ilk kısmındaki “Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptiler” hükmüyle ilgili birkaç söz söyleyebilirim.

Osmanlı padişahlarından kimlerin şiirle uğraştığına baktığımızda bunun tarihî-siyasî süreçle at başı gittiğini görürüz. II. Murad'a gelene kadar şiirle iştigal eden bir padişah bilinmiyor.

Ancak devletin, kurum ve kurallarıyla yerli yerine oturmaya başladığı bir dönemle başlıyor bu gelenek. “Türk asrı” diye tabir ettiğimiz 16. asırda ise bütün padişahlar şiir yazmış. Hem de Türk edebiyatının en büyük birkaç divanından (yaygın olarak yanlış bilindiği gibi “en büyük divanı” değil) biri olan Divan-ı Muhibbî ortaya konmuş. Divan sahibi olduğu bilinen on Osmanlı padişahının ilki Avnî mahlasıyla şiirler yazan Fatih, sonuncusu ise III. Selim'dir (İlhâmî). III. Selim'den sonra gerileme döneminden Cumhuriyet'e uzanan çizgide de şiirle zaman zaman uğraşan padişahlar çıkmışsa da ya tek tük yazmışlar; yani şiir onlar için ciddi bir sanat meşgalesi olmamış ya da yazdıklarını özel defterlerinde muhafaza edip gün yüzüne çıkarmamışlardır. Bu manzara çok kayda değer veriler sunmaktadır. Demek devletin güçlü, dingin ve zengin olduğu dönemlerin yöneticileri şiir ve sanata zaman ayırabilmişler, bu konuyu ciddi bir uğraş olarak kabul etmişler ancak sıkıntılı süreçlerde yetişen padişahlar buna vakit ayıramamışlardır.

Burada konunun nirengi noktası, şiirle ve sanatla uğraşan padişahların aynı zamanda şiir ve sanatı himaye etmeleri meselesidir. Bugün telif yasalarıyla korunan sanatkârın hamileri padişahlar, şehzadeler, şiir ve sanat âşığı devlet adamları; şiir ve edebiyatın neşv ü nema bulduğu mekânlar ise saraylar, paşa veya ağa konaklarıydı. Esasen divan şiirindeki çözülme, zorunlu dönüşümler, devletin macerasından farklı düşünülemez. Tarih bize çöküş dönemi padişahlarının şiirle uğraştıklarını söylemediği gibi şairleri himaye ettiğini de söylemiyor. Hamisini yitiren Divan şiirinin 18. asır sonlarından itibaren güçlü şair yetiştirememesi boşuna değildir.

Son olarak konuyu günümüzle bağdaştıracak olursak; günümüz siyasetinde bırakın şiirle, sanatla, edebiyatla uğraşmayı, eski meclislerin nükteli dilinden çok uzak, kaba, hırçın bir üslûpsuzluk hâkimdir. Böyle bir anlayışla şiir ve sanatı buluşturmaya çalıştırmak beyhudedir; hatta şiir ve sanatın zarafet ve nezahatını rencide eder. Bunu şu parti, bu parti özelinde değil ne yazık ki mevcut siyasetin genel vaziyeti olarak tespit ediyoruz.

Bizce siyasetçilerin bu hususta halka verecek reçeteleri yoktur. Ancak kendilerine konunun doktoru olarak “resme, sinemaya tiyatroya, heykele” ama ille de “şiire” değer vermelerini; hiç değilse değer verenlere değer vermelerini salık veririz.